

VANDAAG EN MORGEN

HOOFDSTUK XII.

OP WEG NAAR MORGEN.

We hebben gezien hoe in deze tijd de conflicten zich toespitsen. En ik geloof ook, dat men nu niet kan leven zonder zich bewust te zijn van allerhande vreemdsoortige ontwikkelingen, die zich afspelen in de conflicten tussen de generaties.

U denkt misschien, dat een groot gedeelte van de strijd, die vandaag aan de dag wordt gestreden, ergens een ideologische is; dat hij - middels de ideologie - een uiting is van angsten en alles wat daarbij komt. Er is echter wel één opvallend verschijnsel.

Ik weet niet, of u het zich wel realiseert dat 3/4 van de geschillen, die er op het ogenblik in de verschillende landen bestaan, generatiegeschillen zijn. Met andere woorden: de jeugd van vandaag denkt anders dan de ouderen. En niet alleen dit, maar zij beschouwt zichzelf en de wereld geheel anders.

Wij kunnen een groot gedeelte - dat geef ik graag toe - van de jeugdconflicten en -problemen wel toeschrijven aan het onvernogen van de jeugd om zich te oriënteren; aan haar behoefte om zich een plaats en aanzien te verwerven. Dat is ongetwijfeld waar. Maar naast de psychologische verklaring zouden we toch ook de trend moeten bekijken: wat is er eigenlijk aan de hand?

De jeugd verzet zich tegen de ouderen. Dat is normaal. Maar de jeugd erkent de binding niet meer, die ze met de ouderen heeft. Ze probeert zich daarvan los te maken. Kennelijk is er ook nog sprake van een behoefte om alles absoluut te stellen. Op het ogenblik is alles wit-zwart of zwart-wit, precies zoals u het bekijkt. Want de mensen hebben geen idee meer van tussentonen. Grijs bestaat niet meer. Het kan niet iets lichter of iets duisterder zijn; het moet absoluut duister of absoluut lichtend zijn.

Dit is niet alleen maar een kwestie van stellen, dat begrijpt u ook wel. Dit is een kwestie van denken. Het is een totaal andere waardering van de wereld dan we tot nu toe hebben gekend. Het is ergens een terugkeer naar de mentaliteit, die we ongeveer een 700 jaar geleden hebben gezien: de middeleeuwen. Daar waren de dingen ook zwart-wit. Het was goed of het was slecht; er was niets tussen. Uit de totale tendens kunnen we dus aannemen, dat de ontwikkeling zich ook verder zal spoeden binnen het kader van de moderne wereld op ongeveer dezelfde manier als ze dat gedaan heeft vanaf 1100 -1200 tot ongeveer 1600. Alleen verlopen de processen op het ogenblik veel sneller.

Er is dus een trend-versnelling aan de gang. En daarom moeten we zeggen: Die 400 jaren van de middeleeuwen zullen wel kunnen worden samengevat in ongeveer 3 à 4 generaties, maximaal 100 tot 120 jaar.

Wat gebeurt er? Zwart-wit-definitie.

Een zwart-wit-definitie is altijd een machtsdefinitie, nooit een verstandsdefinitie. Zwart en wit worden niet meer bepaald door erkenning, ze worden bepaald door kracht. En daarmee zitten we in het schuitje.

De innerlijk anarchistische jeugd zoekt een revolutie. Maar als ze daarin slaagt, grijpt ze de macht. Iemand, die de macht grijpt na een revolutie, beves-

tigt zijn revolutie in een dictatuur en verkracht dan de revolutie om de dictatuur te kunnen handhaven. Een oud en bekend verschijnsel.

De machthebbers van vandaag zullen ten slotte het loodje moeten leggen. Daar is niets aan te doen. We weten allemaal, dat er in heel veel landen op het ogenblik in feite een toestand van gewapende vrede is, die elk ogenblik kan ontbranden in een soort burgeroorlog.

Waar gaan we heen? Deze generatie valt macht aan. Gelijkzeitig baseert ze zich op die macht. Zij wijst datgene af, waaruit zij voortkomt. U weet misschien, dat zelfs in Nederland bepaalde jongeren de ouderen rangschikken onder het "klootjesvolk" en daarbij kennelijk over het hoofd zien, dat ze zonder die "klootjes" er nooit geweest zouden zijn.

We weten, dat er heel veel jongeren zijn, die om meer vrijheid roepen, maar die een ander de vrijheid niet willen laten om dan te beslissen of ze al dan niet voor de opvoeding van die jongelui willen betalen. Die roep naar vrijheid hebben we de vorige keer voor een deel beschouwd. Maar een daaropvolgende generatie heeft het voorbeeld van deze jeugd en gaat dit dus extremer doorvoeren. De jeugd gaat zeggen: Wij zijn veerkrachtiger dan jullie. Wij kunnen sneller beslissen. Wij durven en jullie durven niet. Jullie overdenken, wij doen. Dus....moeten we laten zien, dat we de sterkeren zijn; en dan hebben jullie ons te gehoorzamen. Die neiging zal zeker in de jaren '80 - '90 hier en daar reeds kenbaar worden.

In de middeleeuwen bleek echter dat degenen, die op zo'n eigenaardige manier in zwart-wit hadden leren denken, niet waren opgewassen tegen de veranderingen, die hun milieu daardoor onderging. Zij trokken voor een groot deel weg. Vroeger ging een ridder gezellig vechten met een buurman-ridder om een klein stukje grond; en daarna hielden ze een drinkgelag, als het losgeld was betaald. Op het ogenblik kan dat niet meer. De jongere van komende generaties heeft in zijn egoïsme geen burens meer. Hij kan dus alleen het geheel aanvallen. En daardoor krijgen we in toenemende mate te maken met wat ik een kruistocht-syndroom zou willen noemen.

Veel jongeren zullen - hetzij met geweld, hetzij met andere middelen - uittrekken om de wereld te vernieuwen en te bekeren. Zij zullen zich daarbij steeds meer losmaken van alles, wat de wereld vóór hen heeft voortgebracht. Zij zullen de behoefte om oude muziek mooi te vinden eenvoudig belachelijk vinden, indien die niet aan de structuur van hun denken beantwoordt. Zij zullen geneigd zijn om de cultuurtempels van deze dagen in de ogen van de huidige cultuurbevorderaars te degraderen door te zeggen: Het zijn vermaakspaleizen.

Het spel-element gaat daarbij een steeds grotere rol spelen. Jeugd wil spelen - ook als haar spel (zoals b.v. in Parijs op het ogenblik) voor de politie nu niet zo leuk is. Ze vinden dat een soort uitleven van zichzelf. En ze vallen de maatschappij met hetzelfde enthousiasme aan, waarmee jongere kinderen de vieze woorden, die ze net van een vriendje hebben geleerd, in grote kalkletters op een schutting schrijven. Ze begrijpen zelf niet wat ze aan het doen zijn; maar ze zijn de maatschappij aan het afbreken!

In een maatschappij, waarin het spel-element steeds belangrijker wordt, gaan we weer een veel ouder cultuurpatroon herkennen. Iets wat overigens via op-tochten en andere feestelijkheden ook in de middeleeuwen wel aanwezig is geweest, maar dat in de moderne geschiedenis toch wel doet denken aan de tijd van het "panem et circenses" (brood en spelen) uit Rome.

Degenen, die nu de macht hebben, zullen dus steeds meer gaan toegeven aan de behoefte van de jongeren vooral om te spelen. Maar die sport wordt steeds gevaarlijker, want ze moet sensatie brengen. Dat betekent, dat ze meer een toeschouwerssport wordt; en dat impliceert weer, dat wat in de spelen wordt ondergaan door associatieve gevoelens wordt overgebracht in het persoonlijke gedrag tegenover de naaste.

Hier kunnen we dan beginnen met een paar vragen te stellen, die juist door dit element zeer interessant en belangrijk worden. Want indien hierin geen verandering komt (let wel, dit is een stelling; ik zal u dadelijk vertellen dat het anders wordt), dan moeten wij aannemen, dat juist door deze kinderlijke, deze spelbenadering van het leven van de komende jongere generaties de tegenstellin-

gen tussen groepen, die op enigerlei wijze van elkaar verschillen, aanmerkelijk zullen toenemen. Daarbij zullen uit de aard der zaak materiële verschillen een zeer grote rol spelen. Daarnaast zullen echter ook z.g. ideële en religieuze geschillen sterk gaan toenemen. Het resultaat is een aantal bondgenootschappen, die niet meer nationaal bepaald kunnen worden, maar die alleen door huidskleur of door eigenschap bepaald kunnen worden. En dat is een vreemde geschiedenis.

Er is geen sprake meer van een natie, die t.a.v. een andere natie kan worden begrensd, maar van in wezen internationale groeperingen, die buiten alle natie en grens om met elkaar verwant zijn, maar die gelijktijdig zeer strijdlustig zijn tegenover elke andere groepering. Hieruit zou kunnen worden verwacht, dat de meeste staten op ineensdorten zullen komen te staan. Er zou verwacht kunnen worden, dat wereldoorlogen haast onvermijdelijk zijn, zoals b.v. tussen jong Amerika en jong Rusland, om nu eens wat te noemen.

Men zou verder daaruit moeten verwachten, dat de jongeren een ontzettende haat tegen de ouderen gaan ontwikkelen en dat dus voor de ouderen steeds minder zal worden gedaan. Want aan de ouderen wijten de jongeren ergens alles, wat ze in hun bestaan niet naar hun zin vinden. Deze generatie kan dat nog allemaal verwerken. Maar de volgende generatie al minder en twee of drie generaties verder zal dat bijna afgelopen zijn. Dan zou het ressentiment tegen de ouderen de erkentelijkheid jegens de ouderen sterk overheersen.

Dit is een trend, die historisch en sociologisch aantoonbaar is en die ook psychologisch volledig verantwoord is.

Maar nu houden we geen rekening met het ingrijpen van kosmische krachten en tendensen. En wat zien we dan, indien wij daarop letten? Dan moeten we weer vandaag beginnen.

Er is gelukkig niet alleen een verzet tegen de overheid in deze tijd, maar wel degelijk ook een verzet tegen de kwaliteiten van de overheid: willekeur b.v., klassejustitie, om een paar ervan te noemen. En vertelt u me niet, dat die er niet meer zijn. Hier blijkt dus, dat deze gerichte agressie van de jongere generatie tussen de 14 - 24 jaar ouderen heeft aangetrokken. Er is dus een generatie-overbrugging op grond van mentaliteit mogelijk gebleken. Er zijn priesters, die tegen het kerkelijk en het staatsgezag ingaan, niet omdat zij ongelovig zijn geworden, maar die doodeenvoudig in hun geloof niet meer kunnen aanvaarden wat het gezag, wat de machtshandhavers van het geloof willen maken.

Wij zien op soortgelijke wijze mensen losbreken uit hun academische of ambtelijke sfeer om zich opeens te gaan richten naar de jongere mentaliteit en een daadwerkelijk contact krijgen. Het is aan te nemen, dat juist deze generatie, deze geïsoleerde generatie van vandaag, dit contact verder zal uitbreiden. Haar zwart-wit denken brengt gevaren met zich mee, grote gevaren. Maar de overbrugging is te maken tussen de generaties van nu en van overmorgen.

Die overbrugging kunt u zich niet voorstellen als een overlevering van culturele waarden of van ideeën. U kunt zich haar beter voorstellen als een soort raffinageproces. In de strijd tussen de generaties ontstaat een zuivering van oude elementen, die toch door daarvoor geschikte ouden kunnen worden overgedragen aan nieuwe generaties. Daarbij mogen we zeker niet uit het oog verliezen, dat de jeugd toch altijd een leuze, een denkwijze nodig heeft, die ze nolens volens aan ouderen ontleent. Dit betekent een zeer sterke omwenteling, waarbij het door mij reeds genoemde internationalisme gepaard zal gaan met de behoefte van verschillende groepen en verschillende leeftijdsgroepen om elkaar te begrijpen.

Elkaar begrijpen wil nog niet zeggen, dat je elkaar nu plotseling alles toegeeft. Maar als ze in Amerika begrijpen waar het probleem van de neger ligt, dan kunnen ze ook begrijpen wat daartegen gedaan zou kunnen worden, of ze het doen of niet. En indien de neger probeert de blanke te begrijpen, dan zal hij ook beseffen dat die blanke niet a priori tegen de neger is (we hebben daarover reeds gesproken), maar dat hij bang is om zijn positie, zijn gevoel van waardigheid enz. te verliezen.

Dit begrip zou er ook kunnen bestaan tussen b.v. communisten en kapitalisten, tussen heidenen en gelovigen. En het zijn de jongeren, die - volgens mij -

dit begrip heel vaak proberen te vinden en over te brengen. De belangrijkste leeftijdsgroep in deze dagen ligt tussen de 25 en 35 jaar. Daarboven is die begrips- en overbruggingsmogelijkheid kennelijk niet zo groot meer. Er is dus een overbruggingsproces. En het typerende is: dit wordt overgedragen.

Er zijn dus in de jonge agressieve generatie van vandaag elementen, die van anderen toch die correctie van denken, dit teruggrijpen naar de zuivere denkbeelden, de zuivere praktijken, weer hebben opgenomen en ze kunnen doorgeven aan jongeren. Ik geloof daarom, dat we voor de wereld van morgen niet zo pessimistisch behoeven te zijn, als men vaak wel is. Grotere vrijheid voor de mens is alleen denkbaar, indien de mens een grotere beheersing heeft. Jongeren zullen moeten leren om eerst zichzelf te beteugelen, hoe moeilijk het hen ook zal vallen, voordat ze de vrijheid kunnen vinden, die ze willen hebben.

Er zijn groepen, die dit op het ogenblik aan het leren zijn. En vreemd genoeg juist in landen, waar de geschillen tussen de jeugd en het gezag het grootst zijn. Dan denk ik hier b.v. aan de Spaans-talige en Portugees-talige landen: landen zoals Venezuela. Het vreemde is, dat hier de strijd tussen de jongeren (de jonge intelligentia, de studenten) en het gezag langzaam maar zeker aantoot, dat de jongere studenten zich de goede delen van het gezag eigen maken en daarmee komen tot een zekere strafheid van organisatie, waardoor hun optreden tegenover de machthebbers effectiever is, maar gelijktijdig het voor de machthebber moeilijker wordt om het recht te ontkennen van de jongere, van de student.

Ook in andere landen zal dat het geval zijn. Zoiets komt natuurlijk het laatst tot stand in landen als Nederland.

In Nederland staan de studenten en de ouderen tegen elkaar te preken en slapen in, terwijl de ander aan het woord is.

In Duitsland gaat het over "Recht und Blut und Boden"; en dat wil zeggen, dat je heus wel menige oogst mag afwachten, voordat daar een werkelijk begrip is ontstaan.

Je kunt dus wel stellen, dat reeds nu een deel van de jeugd aan het leren is hoe zichzelf te beperken, hoe de eigen vrijheid te behouden en gelijktijdig het contact met anderen te vinden. Dit heeft in sommige gevallen tot opzienbarende resultaten geleid.

De meesten van u realiseren zich niet hoeveel belangrijke ontdekkingen en uitvindingen van de laatste tijd en ook nieuwe toepassingen, die door de industrie zijn overgenomen, in feite zijn ontwikkeld door teams van jongeren. Om u een voorbeeld te geven: Douglas Aircraft Corporation heeft in het laatste jaar behalve de voorstellen uit eigen bedrijf 17 vernieuwingen overgenomen, voortkomende uit studieprojecten van High-School-students. Een ander voorbeeld: De universiteit van Moscou heeft via drie projecten bijgedragen tot een verandering en verbetering van meetapparatuur voor buiten-atmosferisch onderzoek. Ik noem nu maar een paar punten. Ik zou er veel meer kunnen geven.

De jeugd komt dus op eigen initiatief en uit eigen belangstelling tot prestaties, die de ouderen moeten erkennen. En ook dat is belangrijk. Want het denkbeeld om tezamen iets te doen gaat bij de jeugd, die haar eigen vrijheid toch zozeer op prijs stelt, heel wat verder dan het organiseren van een beatbandje, of het stencilen van een waarschijnlijk half-revolutionair, half-pornografisch blaadje. Zij zoeken wel degelijk kennis. Hier in Nederland zijn zij bezig met sociale en godsdienstige beschouwingen. In vele andere landen met werkelijk wetenschappelijke projecten.

Hier blijkt ook, dat de benadering van die projecten door de jeugd zich kenmerkt door een bijzondere frisheid. Het dogmatisme, de verstarring, het gelijk willen hebben, dat vele oudere wetenschapsmensen en onderzoekers dan toch wel een stempel opdrukt, is bij de jeugd niet zozeer aanwezig. Hier gaat het eerder om de gedurfde idee, het onderzoeken van een inval, die haast niet mogelijk is. Misschien mag ik een vergelijking maken:

Indien een oudere wetenschapsman iets mogelijk veronderstelt, dan ponst hij het geheel, stuurt het de computer in en die moet zeggen, of het mogelijk is of niet. Als het antwoord van de computer luidt "onmogelijk", dan zegt de oudere:

"Het is verspilde moeite". De jongere zegt: "Ik ga het toch doen". En dat heeft al heel wat resultaten opgeleverd.

Stel u voor, dat op deze wijze niet alleen maar de manier van leven verandert (de verbondenheid van nationale gebondenheid naar internationale groepsgebondenheid), maar dat ook de wetenschappelijke benadering verandert. Die zegt: Waar ik een resultaat nodig heb, moet ik uitgaan van wat ik weet; maar daar, waar ik experimenteer, mag ik zelfs de waarschijnlijkheid uit het oog verliezen. Dat betekent een totaal nieuwe aanpak. Dat zou op vele problemen van deze wereld wel eens een heel eigenaardige inwerking kunnen hebben. Want er zijn b.v. enkele projecten van jongeren (linkse jongeren) in Japan, die kennelijk het vervaardigen van voedsel uit algea heel wat beter ter hand hebben genomen dan de geleerden. Zeker, hun hoogleraren hebben er voor getekend. En het zijn de commerciële concerns, die deze producten binnen 1-1½ jaar waarschijnlijk op de markt gaan brengen. U kunt nu waarschijnlijk uw kunstham en kunstspek al wel krijgen, maar daarmee is de zaak zeker niet afgedaan.

Het blijkt nl. mogelijk om algea in tanks door een bijzondere voeding een totaal eigen aroma te geven, maar daarnaast ook een eigen inhoud. Men behoeft ze niet meer kunstmatig te verrijken met bepaalde zouten en sporen, zoals dat tot nu toe gebeurde. Men kan dat eenvoudig - en dat hebben de jongeren uitgekend - via de voedingsvloei stof bereiken. En daarmee krijgt men dus een in feite organisch voedsel in plaats van een gedeeltelijk organisch voedsel met vele anorganische bijvoegingen.

Dit alles zou dus voor de oplossing van voedselmoeilijkheden op de wereld heel belangrijk kunnen zijn. Er zijn volkeren, die rijst willen eten. Goed. Er is meel te maken uit algen, dat van rijstemeel practisch niet te onderscheiden is in smaak. Daarbij kan één tank veel meer produceren dan drie grote rijstvelden. Bovendien kan die tank continu blijven produceren met een gemiddelde oogst per drie weken; dan is er een voldoende rijpheid bereikt. Terwijl het gebruik van zo'n rijstveld hoogstens twee tot drie oogsten per jaar oplevert, en dan nog afhankelijk van de weers-condities. Wat dit alleen al zou betekenen voor de economie van landen als b.v. China en India, dat kunt u zich haast niet voorstellen.

Dat zijn de jongeren van vandaag. Zij gaan begrijpen, dat voor hen in de eerste plaats is weggelegd: het experiment, het onderzoek, de samenwerking op vrije basis; een soort liefhebberijwerk. En later, als men ouder wordt, kan men zich in de wetenschappelijke praktijk gaan storten, zoals deze op grond van de gekende regels nodig is. Het moet niet zo zijn, dat de ingenieur aan het einde van zijn leven eens tijd vindt om na te denken over een uitvinding. Hij moet de experimenten kunnen doen in zijn jeugd jaren; laten we zeggen tussen de 20 en 30 jaar. In die tijd moet hij met veel vreinden samenwerken, met veel geklets, met slordigheid en ondoelmatigheid van het standpunt van de volwassene; maar hij kan veel meer produceren.

Ik zie dat beeld in de komende generatie toch wel heel sterk worden. En buiten alle geestelijke ontwikkelingen om is alleen al deze verandering van productie-praktijk erg belangrijk. Daarbij komt - en dat is toch ook niet te verwaarlozen - dat op het ogenblik het z.g. researchwerk grotendeels geschiedt in opdracht van staten of van grote maatschappijen, zodat deze de richting van het onderzoek in de hand hebben. Maar reeds nu bewijzen de jeugdonderzoekingen, dat heel veel projecten door de jongeren worden aangepakt, waarvoor geen enkele firma interesse zou hebben en geen enkele staat een cent voor over heeft. Maar zij vinden het leuk, en daarom doen ze het. En wat is het resultaat?

Het resultaat is, dat daardoor de eenzijdige ontwikkeling van een vercommercialiseerd systeem (en dat geldt ook voor de Sovjet-Unie e.d.) wordt vervangen door het spontaan en evenwichtig ontwikkelingspatroon van een vrij onderzoek.

Er is nog iets anders daarbij belangrijk. Op het ogenblik is wetenschap haast onontkoombaar verknoopt met grote, dure en ingewikkelde laboratoria; met bijzonder dure opleidingen en assistenten en bij voorkeur luxueus uitgevoerde bureaus en cantines. De jeugd experimenteert vaak op een zoldertje van een vriendje, terwijl vader denkt dat ze samen Tom Sawyer lezen. In feite zijn ze bezig om

nitroglycerine te maken of iets dergelijks; wat tot onplezierige verrassingen kan voeren, dat geef ik toe. Maar in keldertjes, in hockjes, in ter gebruik afgestane laboratoriumruimten van scholen en dergelijke groeit - meestal buiten het alziend oog van leraar en mentor om - een reeks nieuwe denkbeelden en projecten. En naarmate deze generatie, die hiermee dus weer een nieuwe greep op zichzelf heeft gevonden, vordert, krijgen we het terugkerende beeld van de amateur-wetenschapsman. (Nu moet u dat niet verkeerd uitleggen. Amateur betekent in uw ogen misschien "blunderaar". Maar dat is niet waar. Het komt van "amare" (liefhebben). Dus de liefhebber-wetenschapsman, die het niet doet om verdienste of aanzien, maar omdat hij het leuk vindt.)

En dan staan we voor een totaal nieuwe technische ontwikkeling, die echter bij deze jongeren wordt gedragen (en dat moeten we niet vergeten, we hebben dat in vorige delen ook reeds behandeld) door 'n totaal andere mystieke benadering van het leven, een totaal ander beleven van de community.

Wat zien we dan? Internationalisatie van problemen, maar ook van verbondenheid. Daardoor een veel grotere internationale uitwisseling en solidariteit dan men zich kan voorstellen. Daarop zou men in het Pentagon ook wel eens moeten letten. En wat dat betreft ook in bepaalde plaatsen in Rusland. Want de jongeren van deze vijandige staten wisselen op het ogenblik ook ijverig problemen uit. Sommigen zelfs via gelicentieerde amateur-radiostations. Een brutaliteit, die voor de geheime politie zo onvoorstelbaar is, vermoed ik, dat die daarom nog steeds slaagt.

Kijk, dit alles geeft ons een beeld van internationalisatie; een niet meer orthodoxe ontwikkeling; een mystiek, die eerder op een gemeenschaps-, een harmoniebeleaving is gebaseerd dan op een bepaald dogma.

Ten laatste een praktijk, die juist op grond van wat er nu in die jeugd leeft en in de volgende generatie sterker zal leven, toch wel een steeds groter respect gaat krijgen voor persoonlijke rechten. De persoonlijke vrijheid, zolang niet direct strijdig met alle belangen van de gemeenschap, wordt erkend. Iemand kan uit de groep worden gestoten, omdat hij handelt tegen de opvattingen van de groep in; maar hij is daarom niet zonder meer minderwaardig. Hij is anders. De gevolgen daarvan moet hij nemen.

Ik voorzie dan ook, dat de komende jaren ons een vreemde en van het standpunt van de huidige volwassene en machthebber onevenwichtige ontwikkeling zullen laten zien. De gewelddadigheden zijn deze jaren - dat is zeker - de wereld nog niet uit. Maar achter die gewelddadigheden om bouwt zich toch een totaal nieuw begrip op. En dat begrip blijkt samen te hangen met kennis.

In landen, waar de jeugd niet leert te denken en waar haar ontwikkeling betrekkelijk summier is, vinden we nationalisme en geestdrijverij bij de jeugd in bijzonder sterke mate. Ik denk hierbij aan sommige Arabische gebieden, ook bepaalde negerstaten. Aan de andere kant zien we dat daar, waar eenmaal een zeker onderricht is gegeven en kennis is en deze niet zonder meer in strijd is met de achtergrond van het volk en haar mentaliteit, een liberalisatie ontstaat. Niet alleen t.a.v. natie en geloof, maar eigenlijk t.a.v. de menselijke verhoudingen. Vrijwillige harmonie, vrijwillige samenwerking, vrijwillige opbouw, dat zou het eindpunt kunnen zijn van zo'n soort ontwikkeling.

Ik kan mij voorstellen, dat men in de toekomst geen beroep doet op ondernemers en arbeidskrachten, maar dat doodgewoon iemand, die zegt: "Ik wil een stadhuis bouwen", dat publiceert. En als er genoeg mensen zijn, die daarvoor interesse hebben, dan komen ze en werken mee. Indien ze geen interesse hebben, blijven ze weg en gaat de zaak niet door. Op die manier ontstaat er een werkelijk democratische vorm van gemeenschappelijke voorziening. Maar gelijktijdig ontstaat er - en dat is veel belangrijker - de mogelijkheid voor ieder om een project tot uitvoering te brengen, mits anderen het belangrijk genoeg achten.

Alle samenwerking is vrij. Er is niemand, die kan decreteren - tegen alle rede in misschien: "Zo vind ik het goed en dus gebeurt het zo." Want dan zeggen de arbeiders: "Nou, dan doe je het maar zelf" en ze gaan weg. Ze zijn immers niet gebonden.

Zo kunnen we ons ook voorstellen, dat bepaalde producten, die veel gevraagd worden, zullen worden vervaardigd, omdat er mensen zijn die het prettig vinden

die dingen te maken. Andere zaken, die eigenlijk veel beter vervangen kunnen worden en nu om economische redenen nog steeds worden geproduceerd, zullen geen arbeiders meer daarvoor vinden. Hier gaat de vrijheid dus niet alleen de sociale structuur aantasten, zoals we dat reeds hebben gezegd, maar tevens de economische structuur omvormen.

Hoe meer men gelooft in de persoonlijke vrijheid en in het deel-hebben aan iets, dat belangrijk is - en dat doet de jeugd van vandaag al zo graag - des te groter zal de gemeenschapsmystiek worden. Niet als een godsdienst, maar als een vorm van samen-zijn. Gewoon samen-zijn, samen bestaan. En waar een harmonie is, een werkelijke harmonie, daar is God. Daar is een harmonie met zoveel hogere werelden en sferen, dat een toenemende rijkdom van denkbeelden daaruit kan voortkomen.

Zo vermoed ik, dat deze totale ontwikkeling o.m. met zich zal brengen niet alleen de nieuwe godsdienst, waarover we al spraken, maar een totaal nieuwe, op gemeenschappelijke ervaring gebaseerde en toch zuiver persoonlijke Godsbeleving. Verder een persoonlijk contact met andere werelden en sferen, dat niet helemaal is uit te drukken en dat uiteen kan lopen van visioen en inspiratie tot misschien bewuste contacten met bepaalde werelden. Dat alles is mogelijk.

Als je in deze dagen vraagt: Waar gaan we naar toe? dan zie je alleen hoe alles in elkaar zakt. Hoe mooie oude steden worden verminkt door de behoefte aan grote nieuwe kantoorgebouwen, die niet zo mooi zijn en die hun nieuwheid veel eerder verliezen dan die mooie oude panden, die ze hebben opgeruimd. Je ziet op het ogenblik een economie in elkaar storten, die kunstmatig op peil wordt gehouden. Denkt u eens even aan de melkprijs. Die is hoger geworden, omdat ze op het ogenblik het meerdere vet er nog niet in doen, dat ze er later aan zullen toevoegen om minder boter te kunnen maken, zodat ze u de boter duur genoeg kunnen blijven verkopen. Dat is een ondergangsgedachte. Als je het zo bekijkt, dan zeg je: Waar moet dat naar toe!

Maar op een gegeven moment tellen die dingen niet meer. Dit is doodgewoon een krampachtig pogen om een status quo te handhaven; van alle kanten: van de boer, van de fabrikanten, van de arbeiders met hun bonden. (Overigens, de bonden zijn op het ogenblik voor vele arbeiders zoets als de kerk voor de man, die gelovig doet om de relaties met zijn naasten niet teveel te verstoren en om zijn klanten te behouden.) Al die dingen zijn dus grotendeels schijn. En daarachter speelt zich een verandering af.

Men kan in deze dagen natuurlijk luidkeels schreeuwen over de gewelddadigheid van de negers, het misbruik van verdovende middelen door de jeugd, de toenemende bandeloosheid, de toenemende ontkerstening en al die andere termen. Maar degenen, die zo hard schreeuwen, schreeuwen over de extreme uitingen van iets, waar ze geen vat meer op hebben, maar wat in zichzelf een menselijke ontwikkeling is. Ik heb u gezegd: de mentaliteit van de jeugd van vandaag en in toenemende mate van de mensheid dezer generatie is een kruisvaart-mentaliteit. Maar uit de kruisvaart kwam de stad voort. Daarvan kwam de vrije samenwerking en onderlinge verdediging, die op den duur de ridders machteloos maakte en de Tafelronde van koning Arthur voorlopig op non-actief zette, totdat er weer voldoende dwazen en staatslieden waren om haar te bevolken.

Die mentaliteit heeft een van de rijkste perioden aan geestelijk werk voortgebracht, ook aan kunstzinnige productie, aan wetenschappelijke vernieuwing, die er ooit is geweest. U kunt zeggen, dat u in deze dagen buitengewoon veel uitvindt. Maar het meerendeel ervan heeft u te danken aan wat er in de jaren 1500 tot 1700 is volbracht; daar werd de basis gelegd voor uw nieuwe, moderne wereld van vandaag. En in een versnelling, zoals ik die voorzie, zullen misschien reeds over 60 à 70 jaren soortgelijke vernieuwingen optreden. Zodat we na ongeveer 150 tot 200 jaar een bloeiperiode kunnen verwachten voor een mensheid, die misschien voordien zichzelf wel hier en daar wat heeft gedecimeerd en die misschien heel veel dwaasheden op haar rekening heeft geschreven, maar die dan weer nieuw, jong en veerkrachtig is geworden. En dat is belangrijker dan u denkt. Want een toekomst van in één mentaal spoor vastgelopen ouden van dagen, die in een pseudo-jeugd rondsukkelen door een en dezelfde tredmolen van het so-

ciaal-economisch verantwoord beleid, zou in feite een begrafenis zijn van het mens-zijn.

:--:~

LEVENSGEWOONTEN.

Een levensgewoonte betekent een bepaalde wijze van leven, waarin een zekere regelmaat bestaat. De meeste mensen realiseren zich niet, dat de z.g. onregelmatigheid, die bij sommigen optreedt, in feite in zich een bepaalde regelmaat bezit. En daarmee staan we voor een eigenaardig probleem, dat ook in de maatschappij zowel als in het geestelijk leven op het ogenblik een heel grote rol kan spelen.

Een mens leeft. Maar in zijn leven begint hij op den duur bepaalde stellingen of denkbeelden zozeer vast te houden, bepaalde praktijken zo regelmatig uit te oefenen, dat hij zich het bestaan niet meer los daarvan kan denken. Een bekend voorbeeld is de man, die met pensioen gaat en kort daarop overlijdt om de doodeenvoudige reden, dat hij niet meer naar kantoor kan gaan om al luiërend zich te ergeren over het feit, dat de arbeidstijd nog niet is afgelopen. Er zijn meer van dergelijke voorbeelden te geven.

Wat betekent dat eigen? Het betekent, dat een groot gedeelte van de mensen is vastgeroest in een bepaald levenspatroon. De mens met zijn veelzijdigheid beperkt zich daardoor automatisch. Iemand, die losbandig is en de losbandigheid tot levenspatroon maakt, zal de ernst, die ook in hem bestaat, de hunkering naar stabiliteit, die in hem ongetwijfeld aanwezig is, nooit volledig tot uiting kunnen brengen. Hij blijft voortdurend proberen om dit verlangde te bereiken en maakt het voor zichzelf onmogelijk om ooit te bereiken.

De levensgewoonten kunnen van volk tot volk verschillen. Als u alleen al kijkt naar de wijze, waarop b.v. de Nederlander zijn binnenhuis pleegt te etaleren voor de buitenwereld, om daar in knusse gezelligheid een groot gedeelte van de tijd door te brengen en dit vergelijkt met andere landen in het zuiden, waar een groot gedeelte van het gezelligheidsleven zich juist op straat afspeelt, dan zult u reeds beseffen, dat het hele patroon van een samenleving door die levensgewoonte wordt bepaald en daarbij ook de geestelijke beleving.

De Nederlander is gewend aan het binnenhuis. Als hij tot een godsdienstige beleving komt - of wat dat betreft tot een ideologische beleving - dan is hij zeer serieus. Hij gaat daar zeer diep op in; maar aan de andere kant blijft hij a.h.w. in een zekere intimiteit. Hij schaamt zich bijna om dit naar buiten toe tot uiting te brengen en kan er niet toe komen om in een uitbarsting - zonder zich dan later daaraan gebonden of verplicht te voelen - iets van zijn emoties of zijn denkbeelden uit te dragen.

Kijk dan naar de zuidelijke landen, waar tijdens de een of andere boete-processie een vrouw wenend neerknielt en luidkeels krijsend en aan de haren rukkend aan de hele gemeenschap vertelt hoe zondig ze is geweest, om - als de processie voorbij is - op te staan en haar onwelvoeglijk beroep weer rustig op te nemen. Dat is een totaal andere wijze van leven en denken. Maar die mensen zijn eraan gebonden. De zuidelijke vrouw zou ongetwijfeld belang hebben bij een overweging, zoals menig Nederlander die regelmatig pleegt. Ze zou daardoor haar oriëntatie in het leven beter kunnen richten en ze zou daardoor voor zichzelf en ook voor de gemeenschap een andere persoon worden. Ze zou veel van haar goede eigenschappen, die ze ongetwijfeld bezit, aan de gemeenschap kunnen geven. Bovendien zou ze veel van haar problemen, die ze op het ogenblik onoverzienbaar groot acht, terzijde kunnen stellen. Terwijl de Nederlander, als hij zo nu en dan eens een keertje zou kunnen uitbarsten en het dan eenvoudig vergeten,

waardoor hij zijn voortdurend herkauwde problemen zou kunnen oplossen, daardoor zou kunnen komen tot een snellere en meer daadkrachtige reactie, waarbij toch het gefundeerd zijn van zijn leven blijft bestaan.

Voor ons allen is het belangrijk, dat we die verschillende patronen goed leren beschouwen. U weet het allemaal, er zijn zo van die vergelijkingen te maken:

De Amerikaan b.v. verheerlijkt de pioniersmentaliteit en is gemiddeld gelijktijdig een groter burger, bourgeois par excellence. Omdat hij een mentaliteit verheerlijkt, die hij in feite niet kan waarmaken, krijgen we daar een verzameling van gedomineerden, van Jan-Hennen, die in buitengewone uniformen en loge-zittingen hun grootheid bevestigen; van zakenlieden, die hun innerlijke onzekerheden trachten te bemantelen door de sieraden en hermelijnen, die ze hun vrouw omhangen; en al die dingen meer.

In Nederland weten we, dat menigeen zijn in feite toch wel loszinnige gedachten in een buitengewoon strenge kerksheid tracht te hullen en zijn eigenbelang verbergt achter een preektoonje. Want het is eigenaardig, dat de grootste egoïsten in Nederland over het algemeen spreken, alsof ze zo van een dominees-college zijn afgekomen. Hier hebben we dus te maken met iets vreemds.

In Duitsland is de eigen positie, de eigen status, het meest belangrijke. En indien die status niet zelf bereikt kan worden, dan moet dat gedaan worden via-via, door relaties te scheppen. Relaties schep je door de erkenning van de status van een ander. Hoe meer je diens status erkent, des te groter je eigen status in die verhouding wordt, en je dus ook weer naar beneden toe die scherper kunt doen blijken. Het is helemaal niet de kwestie, dat die mensen slechter of beter zijn. Maar ze hebben een bepaald levenspatroon, een gewoonte, waaraan ze niet kunnen ontkomen. Die gewoonte nu bepaalt niet slechts hun eigen gedrag, maar ze bepaalt ook wel degelijk de geestelijke problemen van die mensen, hun bewustwording, hun problematiek, indien ze worden geconfronteerd met de werkelijke geestelijke krachten in het eigen "ik".

De Nederlander is ongetwijfeld bereid God te aanvaarden; maar hij verwacht dan wel, dat God eerst verklaart, dat Hij door de Synode van Dordrecht is goedgekeurd.

De Amerikaan wil God ongetwijfeld aanvaarden, mits God als een goedgelaarsde en welbewapende cowboy aan zijn zijde rijdt om hem te brengen naar de ware prairie, waar hij heer en meester kan zijn.

Zo heeft ieder zijn eigen problemen. Want de werkelijkheid van het leven kan niet in een levensgewoonte worden uitgedrukt. Op het ogenblik, dat wij de slaaf worden van een bepaalde sleur en ons daaraan niet meer kunnen onttrekken, zijn wij ook de slaaf geworden van gewoonten, waarmee we het innerlijk niet eens zijn.

Het gebeurt wel eens, dat iemand elke vrijdag vis eet en dan bij voorkeur dezelfde vis; b.v. schelvis. Op den duur zou hij willen roepen: "Man, geef me nou eindelijk eens een keer een gewone gerookte bokking." Maar schelvis staat er op het programma en schelvis zal het zijn. Die man wordt gefrustreerd, omdat hij achter elke schelvis op den duur het visioen van een bokking ziet oprijzen. Deze man zal nooit z'n schelvis - op zichzelf een goed voedsel - juist verteerren. Hij zal altijd onbevredigd en daardoor wat geërgerd van zijn maaltijd opstaan; en hij zal altijd het gevoel hebben, dat er iets niet klopt. Hij kan het echter niet thuisbrengen. Zo zijn we allemaal, als we op aarde zijn.

Ook in de geest kan ik er genoeg noemen, die zich op een soortgelijke wijze een levenspatroontje hebben geschapen compleet met hemel en hel, met rang, status, heiligenkransjes, harpen en bazuinen. Maar ook zij zijn daarin niet gelukkig, omdat je voelt dat je méér moet zijn. Er moet meer zijn. De eeuwige honger van de mens om achter de horizon te kijken wordt niet zozeer bepaald door de sinder. Het wordt veel meer bepaald door het feit, dat hij is vastgeroest in een bepaald levenspatroon en meent dit alleen te kunnen doorbreken, indien hij het onbekende benadert, zonder te begrijpen dat in het bekende het onbekende schuilgaat.

Veel mensen op de wereld dragen in zich grote geestelijke gaven. Ze hebben grote lichamelijke mogelijkheden. Maar zij zullen die nooit ontwikkelen. Toch weten ze ergens onbewust, dat die gaven en mogelijkheden bestaan. Daarom hunkeren

ze, daarom bidden ze, daarom werken ze, daarom vervloeken ze de hele mensheid. Ze vervloeken de mensheid om hun eigen fouten; en dat beseffen ze niet.

In deze tijd heeft men de gewoonte om het levenspatroon zoveel mogelijk te normaliseren. Dit is begrijpelijk. Economisch is het natuurlijk veel voordeliger, als iedereen hetzelfde soort brood eet, dezelfde soort meubelen gebruikt, enz. enz. Het is politiek veel prettiger, als elke mens op gelijke wijze op dezelfde leuzen reageert. Dan weet je tenminste waar je aan toe bent. Economisch is dat ook heel prettig, als iedereen hetzelfde bestedingspatroon heeft. Dan kun je de gemeenschap tenminste daarnaar regelen. Maar zou daarmee eigenlijk de frustraties en ook het geestelijke gevaar niet veel groter worden? Het geestelijke gevaar, dat gelegen is in de hunkering naar het onbekende en gelijktijdig de voortdurende frustratie, de toenemende onzekerheid, die juist door het gefixeerd zijn van een bepaalde methodiek van leven en denken tot stand komt en onoverwinbaar is.

Als u het mij vraagt, zullen wij moeten leren een levenspatroon te maken, dat niet is gebaseerd op vaste gewoonten, op vaste denkbeelden, maar dat bestaat uit een zo groot mogelijke flexibiliteit. Een mens zal elk ogenblik een nieuwe gedachten kunnen krijgen; en dan moet hij met die gedachte kunnen werken en haar niet eerst toetsen aan alle andere denkbeelden, die er in hem bestaan. Hij zal op een gegeven ogenblik indrukken krijgen; dan moet hij die niet verwerpen, omdat ze niet logisch zijn. Hij moet ze eerst accepteren. En pas als hij ze in hun geheel heeft geconstateerd, mag hij daar kritisch tegenover staan en trachten er verder wat mee te doen. Een mens moet niet reageren volgens de vaste normen en regels. U weet het trouwens zelf wel.

Gaat u eens kijken naar het Nederlandse verkeer. Dat is buitengewoon goed geregeld. Zo goed, dat het alleen vlot verloopt, indien tenminste 60 % van de automobilisten op de weg regelmatig de verkeersregels overtreedt. Daarin alleen al ligt wat er in het hele leven van de mens ergens fout is. Men heeft de zaak te zeer willen fixeren. Ook de mens zelf tracht het voor zichzelf te zeer vast te leggen, omdat hij er zekerheid in zoekt, dat geen aanpassing meer mogelijk is; dat een voortdurende vertraging ontstaat, die pas kan worden opgeheven, indien de mens tégen zijn vaste gewoonten ingaat.

De vraag is nu alleen maar, of die gewoonten dan nog wel nut hebben?

Natuurlijk. Je hebt een bepaalde gang van zaken nodig; dat hoort in een menselijke samenleving. Maar zou die gang van zaken niet veel meer gebaseerd moeten zijn op de menselijke noodzaak en veel minder op de algemeen geldende opvatting?

De mens heeft geestelijke belevingen van God. Maar moet hij die belevingen dan eerst gaan toetsen aan een dogma en ten slotte besluiten, dat ze waarschijnlijk duivels zijn? Een verre kerkvader heeft eens iets neergeschreven, waardoor hij zijn God kennelijk op een andere manier meende te ontmoeten. Is God God niet meer, als we Hem in ons ontmoeten? Is de wereld voor ons alleen maar een schaakspel, waarop wij door onbekende hand worden verzet als pionnen om geofferd te worden? Of is de wereld voor ons een dooltuin, waarin wij - geleid door onze aandacht, onze attentie, ons aanvoelen van de mogelijkheden - nu links dan rechts snellen om overal ervaring verzameland eindelijk te weten wat voor ons het belangrijkste is.

Ik wil hier zeker geen pleidooi houden tegen de fixatie van allerhande dingen. Maar ik word altijd bang, als ik zie hoe de mensen in hun denkwijze worden genormaliseerd. Hoe hun allemaal wordt bijgebracht, dat artikel A het enig goede wasmiddel is; dat artikel B onmisbaar is in het kleinste kamertje van het huis; terwijl artikel C de welvaart van je doet afstralen en je aantrekkelijkheid verhoogt. Ik vind dat zulke onzin. En ik ben bang, dat de mensen in die fixatie, die hun wordt opgedrongen, langzaam maar zeker vergeten dat ze zelf moeten denken, dat ze zelf moeten leven.

In een tijd, dat de gemeenschappen klein waren en elke gemeenschap een eigen levenspatroon had, werd men voortdurend met andere mogelijkheden geconfronteerd. Je kon er uit trekken. Je zat misschien in een dorp met heel bekrompen opvattingen. Maar als je daar niet kon aarden, dan nam je je zak op en je wandelde verder. Je ging je beroep ergens anders uitoefenen als leerling.

Je zwierf door vreemde landen en kwam terug als een mens met een eigen inzicht, met een eigen leven, een eigen kunde, een eigen overtuiging, een eigen geloof. En je kon dan de normen van de ander wel glimlachend aanvaarden. Tegenwoordig kan dat niet meer. De mensen van vandaag zijn opgeschoten in een wereld, waarin de normen er overal worden ingehamerd. Zeker, het levenspatroon verschilt van land tot land. Maar overal zien wij dezelfde tendensen aan het werk. Overal probeert men u in te hameren, dat Philips zo'n buitengewoon goed product maakt. Dat hoort u in Spanje, dat hoort u in Italië, in Tunis, in Portugal, in India, in Nederland en dat hoort u in de Ver. Staten.

Het gaat niet alleen om Philips. Ging het daar maar om. Het gaat er ook om dat een bepaald geloof de enig juiste is; dat bepaalde filosofieën kolder zijn; dat het wetenschappelijk bewezen is dat het zo en niet anders is; dat een mens om een fatsoenlijk mens te zijn zijn leven en bloed feil moet hebben voor het vaderland; dat hij economisch zoveel mogelijk moet bijdragen om het tekort op te heffen en dat hij zich daarom maar de beroerte ervoor moet werken.

Natuurlijk, er zit allemaal wel iets in. Ik zeg niet, dat het op zichzelf verkeerd is. Maar het moet uit de mens voortkomen, niet dat het hem moet worden opgedrongen. Het is helemaal niet zo moeilijk een reclame-campagne op te zetten en de mens ertoe te brengen om even 50 miljoen te offeren voor de opbouw van kerken, voor het scheppen van nieuwe hospitalen ergens in de wildernis of voor mijn part om alle negertjes gebreide broekjes te geven. Als je voldoende reclame maakt, krijg je het voor elkaar. En dan denken die mensen allemaal, dat ze wat goeds doen. Maar ze hebben niet nagedacht. Ze hebben zelfs niet gezegd: Een naaste heeft dat nodig. Ze zijn overweldigd; en ze willen graag beantwoorden aan de norm "goed-zijn"; dus geven. Is dat ook naastenliefde? Heeft dat nog iets te maken met een persoonlijk gevoel van aansprakelijkheid tegenover anderen? Het heeft er niets meer mee te maken, vrienden. U denkt het misschien. Maar in feite kan elke wilde jongen, die voldoende relaties heeft, een pers-, radio- en t.v.-campagne op touw zetten; waardoor u allemaal plotse-ling meent dat u oecumeen moet denken, of dat draaiorgels behouden moeten worden, of dat Den Haag moet worden afgebroken. Zelfs van die kolder-dingen kunnen ze u overtuigen.

Ze kunnen zoveel argumenten aanvoeren, maar dat heeft u zelf niet gedacht. U heeft het niet gevoeld, u heeft het niet geleefd. En of u nu hier bent of in een ander land, diezelfde invloeden zijn aan het werk. Ze proberen u te fixeren. Ze proberen u vast te persen in een mal, waarin u zelf niet meer denkt, waarin uzelf niet meer leeft en u laat leven. En dan heeft u in uzelf al maar die vretende honger naar het onbekende. Dan weet u: ik ben zedelijk niet verantwoord. Iemand in mijn toestand of op mijn leeftijd mag toch zus of zo niet eens denken, laat staan zoiets doen. Iemand, die zo gelovig is als ik, die mag toch niet eens zijn ogen daarheen richten; die moet altijd dáár kijken. En iemand met mijn politieke opinie mag toch niet zeggen dat die kerels, die daar voormannen zijn, kolder staan te prediken, of dat Marx ook gelijk heeft gehad.

Dat maakt u zich wijs. En innerlijk heeft u die vretende honger, dit gevoel van onevenwichtigheid, dit niet-verder-kunnen. Omdat men u een levenspatroon heeft opgelegd en u niet in staat bent uit die gewoontevormen los te breken.

Wil de wereld van morgen beter zijn, dan zal de mens geen afstand behoeven te doen of kunnen doen van enig levenspatroon, dat weet u wel. Maar hij zal in ieder geval moeten komen tot een grotere vrijheid van denken en van handelen. Hij zal objectiever moeten zijn; minder gevormd door de menigen van anderen; meer bewust vanuit zichzelf levend en reagerend. Alleen zo kan de mens achter de horizon komen, zonder dat hij de ruimte inzweeft om naar Mars te gaan. Want als je naar Mars gaat, is daar ook niets te vinden.

Neen, de mens moet doordringen in dat geheime terrein van het persoonlijk bestaan. Hij moet leren: als ik dan al niet geheel zonder gewoonten kan leven, dan zullen het toch mijn gewoonten moeten zijn. En als ik gewoonten heb, dan moeten die de uitdrukking zijn van dat wat ik ben en van dat wat ik wil; en van daaruit moet ik mij voortdurend blijven aanpassen aan alles, wat er in de omgeving op aankomt. Ik moet leven vanuit mijzelf, door mijzelf. Ik moet de normalisatie, de fixatie, die men mij probeert op te leggen, zo nu en dan kunnen af-

gooien, wetend: ik ben een vrij mens, ik ben een vrije geest! Ik beleef persoonlijk mijn leven en mijn God. Ik heb mijn gaven, mijn krachten, mijn mogelijkheden en mijn onvolkomenheden; en die zijn mijn eigene. En daarmee moet ik leven.

-:-

HET VERMOGEN VAN DE MENS.

Een mens heeft vermogens. O, hij kent ze zelve niet. Want een mens is altijd geneigd zich met een ander te vergelijken. En hoe meer een mens naar anderen kijkt, des te minder hij zichzelf kan begrijpen.

Wie vermogens heeft, moet zich niet afvragen waar ze vandaan komen. Hij moet zich altijd afvragen wat hij ermee kan doen. Het is veel belangrijker, dat ik steeds handel, dan dat ik mij steeds afvraag: Waar vandaan? Of: Hoe beter?

God heeft de mens geschapen. En als je de bijbel mag geloven, heeft Hij er zes dagen aan gewerkt. Maar hoe het ook zij, Hij heeft het snel gedaan. Er staat nergens geschreven, dat God met de planning een hele tijd bezig is geweest.

En zo is het met ons. Indien wij ons teveel bezighouden met het maken van plannen om onze gaven te gebruiken, dan komt er niets van. Maar indien we beseffen hoeveel mogelijkheden we hebben en we proberen eenvoudig wat ons het gemakkelijkst en het best afaaat, dan beantwoorden we ergens aan datgene wat we zijn. Want een mens is niet alleen maar een stoffelijk mechanisme, waarin een denkapparaat is ingebouwd. Een mens is een stuk eeuwigheid voor een ogenblik in een stoffelijke vorm gestold. En dat brok eeuwigheid moet zijn eeuwigheid waarmaken in elke vorm. Die eeuwigheid, dat zijn de gaven die je hebt.

Die gaven kun je niet baseren op de eenvoudige materiële mogelijkheden en verhoudingen, zoals je die ziet. Je moet ze leven, zoals je bent. En naarmate je meer die gaven en die mogelijkheden leeft, zoals ze in je bestaan, niet als een wens, als een droom, maar als iets wat echt is en wat van jou is, vind je in jezelf een antwoord, een echo. Waar die echo vandaan komt, is een groot raadsel.

De mensen zullen zeggen: Het komt van God. Maar is het belangrijk waar het vandaan komt, als dit antwoord er is?

Indien een mens leert zijn beperkingen van denken, van menselijk reageren te overwinnen, dan blijkt dat alle gaven, die hij bezit en alle mogelijkheden, die in hem zijn veel grootser en sterker zijn dan je je menselijk kunt voorstellen. Dan gaat door die gave vanuit die mens de oneindigheid meespreken.

Een mens kan zich geen oneindigheid voorstellen. Maar hij kan zich verbeelden, dat hij iets meer is en dat hij iets meer kan dan hij nu is en kan. En daarom is het antwoord, dat wij kunnen geven op de Oneindigheid, die in ons werkt in de menselijke vorm eigenlijk eenvoudig:

Als ik voel bepaalde dingen te kunnen en dat ik die eigenlijk zou moeten doen, dan moet ik ook proberen ze te doen. Ik moet niet vragen: hoe? Ik moet niet zeggen: Welk systeem moet ik gebruiken? Ik moet eenvoudig tegen mijzelf zeggen: Dit voel ik dat juist is. Dit moet ik doen. Laat mij het proberen. Ik maak een begin, dan komt het andere vanzelf.

Dat is, mijne vrienden, eigenlijk het werkelijke antwoord op alle pogen van de mens. Besef, wat je wilt en wat nodig is en probeer het waar te maken. Niet morgen, maar vandaag. Vraag je niet af, of de kracht er is; of je het ten slotte zult kunnen volbrengen. Vraag je alleen maar af, of je het kunt beginnen. Dat is de manier om de eeuwigheid, die in je bestaat, ook op aarde een tukje te laten meespreken. Dat is de wijze, waarop deze grote mens, die in

de goddelijke wereld leeft, een juiste weergave kan vinden in die kleine, beperkt stoffelijke uiting, die zich vandaag aan de dag als menselijk ego beschouwt.

Waar wij beginnen, eerlijk en oprecht, daar vinden wij in onszelf en vanuit de Godheid de kracht om te volbrengen; misschien op een andere wijze dan we ons voorstellen, maar we volbrengen. Doch daar waar we ons afvragen, of we het einde zullen halen, daar is ons begin al een mislukking.

Dat is alles, wat ik u aan beschouwing kan bieden.

Misschien is het voor u te praktisch, te eenvoudig voor een meditatie. Maar ik houd ervan om de dingen direct te zien. Voor mij mogen ze alle grote gebeden, lofzangen en abstracte meditaties behouden, indien ze daarvoor in de plaats stellen: de mogelijkheid tot zijn en tot leven. Want de mens is niet wat hij denkt; hij is wat hij leeft. En de bewustwording is niet het waar- worden van je theorieën, maar het is het waar- worden van datgene, wat je zelf zoekt waar te maken met al je kracht.

Zij het u gegeven om naast het geestelijk denken de praktijk te vinden, waardoor uw geestelijk "ik" meer waarheid verschaft in uw stoffelijke beperking.

--:-

REVOLUTIE.

Daar trekken ze op, de revolutionairen, met hun kreten en hun spandoe-ken, met hun knuppels, met hun wapens. Daar gaan ze, de revolutionairen, om alles neer te stampen wat er was en hun eigen orde te vestigen, die niet beter is of slechter dan wat was.

Revolutie, verandering. Maar dan verandering van heersers, niet veran-dering van vrijheid.

Revolutie. Niet verandering van denken, maar alleen verandering van personen, van namen en van leuzen.

De revolutie klinkt zo schoon. En altijd weer is ze bloedbad, waarin de mens zichzelf bezat aan hetgeen hij anderen aandoet, om dan terug te keren in dezelfde kudde-mentaliteit en dezelfde schaapskooi, waarin hij altijd heeft ge-leefd.

Er is maar één revolutie, die de moeite waard is: de revolutie, die in jezelf plaatsvindt. In jezelf erkennen dat de dingen, die je beheersen, niet juist zijn. In jezelf erkennen, dat je z.g. zekerheden onzekerheden zijn. In jezelf vinden, dat de God, Die je zo vaak aanroept, niet veel meer is dan het afgodenbeeld en niet veel meer waard is dan het houten beeldje, dat ergens bij een z.g. arme heiden op een huisaltaar staat. Erkennen, dat je leeft in het onbekende; en leren durven leven in het onbekende, dat is revolutie.

De omwenteling ligt voor de mens niet in een verandering van zijn gewoon-ten alleen of in een verandering van een systeem. De werkelijke omwenteling ont-staat pas, indien je de moed hebt om met een wilde sprong jezelf in de stroom van tijd te werpen, om over de kloof der ^{on-}eindigheid te gaan, totdat je eindelijk leert zien wat je bent in de tijd.

Revolutie, zou voor een mens kunnen zijn: beseffen, hoe oneindig je bent in plaats van voortdurend in je beperkt stoffelijke eindigheid te denken en te reageren. Maar er is geen revolutie, die ooit werkelijk slaagt, behalve deze persoonlijke. En dat is begrijpelijk.

God vraagt bewustwording, geen revolutie.

God vraagt bewust erkennen en realisatie van de oneindigheid, niet het ver-anderen van praktijken.

God vraagt niet het maken van proselieten en bekeerlingen, maar het zelf beseffen en doen. En daarom is revolutie een ledig woord. Een woord, dat altijd weer wordt gebruikt door hen, die - niet beseffende wat zij doen - voor zichzelf de macht opeisen, die anderen uitoefenen; die slechts willen doden wat zij niet kun-nen overtreffen; die slechts aan hun eigen middelmatigheid willen onderwerpen wat zij nog niet kunnen bevatten.

Neen, geen revolutie in de stof zal werkelijk ooit een succes zijn voor de mens. Maar de omwenteling, die in het "ik" kan plaatsvinden, wanneer je leert in plaats van de heerschappij van de klok en de tijd de eeuwigheid te stellen, is de ware revolutie. Want wie de eeuwigheid van leven in zich voelt, heeft tijd. En hij, die tijd heeft, is niet gehaast. Hij, die niet gehaast is, vindt de tijd om alle dingen juist te doen en om datgene te doen, wat nu de moeite waard is, omdat er immers een oneindigheid is, waarin al die andere belangrijke dingen kun-nen worden waargemaakt.

U vraagt mij te mediteren over revolutie. Hoe kan ik mediteren over zo iets dwaas! Ik kan alleen maar zeggen: Waar ik de tijd vind - en dat betekent in fei-te het geduld, het besef - om verder te gaan met wat vandaag mogelijk is, indien ik in mij het besef vind, dat mijn fouten niet zo onmiddellijk verbeterd behoeven te worden, omdat ik de tijd heb, omdat mijn deugden niet zo onmiddellijk geuit be-hoeven te worden, omdat ik de tijd heb, maar dat ik wel mijzelf moet zijn, omdat ik alleen zo de tijd beleef, daar heb ik de enige revolutie gevonden, die voor mij de moeite waard is: de revolutie, die God in mij waar maakt; die God mij rond mij doet zien; die mij doet beseffen dat ik - onvergankelijk zijnde - alle dingen terecht mijn erfdeel mag noemen.